

DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.13952642>

CHO‘L IQLIMI VA ZAMONAVIY TURAR JOYLAR: KO‘P QAVATLI UYLAR HOVLISINI LOYIHALASHDA LANDSHAFT DIZAYNINING AHAMIYATI

A.A. Saidov

Prof.

Ubaydullayeva Dilafruz

Toshkent arxitektura-qurilish universiteti magistri

E-mail: dilya8730@gmail.com

Annotatsiya: Ushbu maqolada cho‘l zonasidagi ko‘p qavatli uylar hovlisida rekreatsion zonalarini tashkil etishning o‘ziga xos xususiyatlari, landshaft dizaynida qo‘llaniladigan innovatsion yechimlar hamda ekologik muammolarni bartaraf etish yo‘llari tahlil qilinadi.

Kalit so‘zlar: cho‘l zonasi, teksturalar kombinatsiyasi, eroziya, bioxilma-xillik, vertikal bog‘dorchilik.

Аннотация: В данной статье анализируются особенности организации рекреационных зон во дворах многоквартирных домов в пустынной зоне, инновационные решения в ландшафтном дизайне, а также пути решения экологических проблем.

Ключевые слова: пустынная зона, сочетание текстур, эрозия, биоразнообразие, вертикальное озеленение.

Abstract: This article explores the specific features of organizing recreational areas in the courtyards of multi-story buildings in desert zones, innovative solutions in landscape design, and ways to address environmental challenges.

Keywords: desert zone, texture combination, erosion, biodiversity, vertical gardening.

Kirish. O‘zbekistonning cho‘l zonalarida ko‘p qavatli uylar hovlisining landshaft dizayni - bu nafaqat estetik jihatdan muhim, balki ekologik va ijtimoiy ahamiyatga ham ega bo‘lgan murakkab masaladir. Qurg‘oqchil iqlim sharoitida suv resurslarining cheklanganligi, tuproqning past unumdorligi va kuchli shamollar landshaft dizaynini loyihalashtirishda o‘ziga xos qiyinchiliklarni keltirib chiqaradi. Shu nuqtai-nazardan, mazkur masalaga to‘g‘ri yondashuv va innovatsion yechimlar orqali ushbu muammolarni hal qilib, cho‘l muhitida ham go‘zal, funksional va ekologik barqaror landshaft yaratish mumkin. Ayniqsa, O‘zbekistonning 29 foizini tashkil etuvchi cho‘l zonalarida bunday loyihalarni amalga oshirishda ekologik muammolarga alohida e‘tibor qaratish lozim. Bundan tashqari, sanoat, transport va qishloq xo‘jaligining jadal rivojlanishi natijasida tabiiy resurslarga bosim ortib, atrof-muhitga salbiy ta‘sir kuchaymoqda. Shu bois, shaharlarda rekreatsion zonalarni barpo etishda tabiiy muvozanatni saqlash, suv va tuproq resurslaridan oqilona foydalanish, ifloslanishning oldini olish kabi ekologik jihatlarga alohida e‘tibor qaratish zarur.

Asosiy qism: Ko‘p qavatli uylar bilan o‘ralgan cho‘l shaharlarida aholining dam olishi, toza havoda sayr qilishi va tabiat bilan muloqotda bo‘lishi uchun qulay sharoit yaratish muhim ahamiyatga ega. Bu esa, shahar aholisining salomatligini mustahkamlash, stressni kamaytirish va hayot sifatini yaxshilashga xizmat qiladi. Shu nuqtai nazardan, ko‘p qavatli uylar hovlisida rekreatsion zonalarni loyihalashtirishda quyidagi jihatlarga e‘tibor qaratish maqsadga muvofiqdir:

1. Ekologik jihatlari: O‘zbekistonning cho‘l zonalarida ko‘p qavatli uylar hovlisida rekreatsion zonalarni tashkil etishda ekologik jihatlarga alohida e‘tibor qaratish lozim. Bu nafaqat hovlining go‘zalligini ta‘minlash, balki atrof-muhitni muhofaza qilish va kelajak avlodlar uchun sog‘lom muhitni saqlab qolish uchun ham muhimdir. Ekologik jihatlarga qurg‘oqchilikka chidamli va mahalliy o‘simlik turlaridan foydalanish, suvni tejash texnologiyalarini qo‘llash, tuproq unumdorligini oshirish va ifloslanishni oldini olish kabi jihatlarni misol keltirish mumkin. Cho‘l zonasida suv resurslari cheklanganligi sababli, landshaft dizaynida suvni tejashga qaratilgan texnologiyalarni qo‘llash zarur. Qurg‘oqchilikka chidamli o‘simliklarni

tanlash, tomchilatib sug'orish tizimlarini o'rnatish, yomg'ir suvini yig'ish va qayta ishlatish kabi usullar suv resurslaridan unumli foydalanish imkonini beradi. Shu bilan birga, mahalliy o'simliklar cho'l sharoitiga moslashgan bo'lib, kam parvarish talab qiladi va suvni tejamkorlik bilan ishlatadi.

2. Funksionallik: Ko'p qavatli uylar hovlisining funksionalligi uning aholisi uchun qanchalik qulay va foydali ekanligini belgilaydi. Hovlining o'lchami va joylashuviga mos ravishda turli rekreatsion elementlarni joylashtirish orqali aholining turli ehtiyojlarini qondirish, dam olish va hordiq chiqarish uchun qulay sharoit yaratish, shuningdek, ijtimoiy aloqalarni rivojlantirishga ko'maklashish mumkin. Bunda hovlining o'lchami rekreatsion zonalarni tashkil etishda asosiy omillardan biri bo'lib, kichik hovlilarda har bir kvadrat metrdan unumli foydalanish, ko'p funksiyali elementlarni tanlash va vertikal bog'dorchilik kabi usullarni qo'llash muhim. Keng hovlilarda esa turli zonalarni (dam olish zonasi, o'yin maydonchasi, sport zonasi va boshqalar) ajratish, xilma-xil o'simliklar va landshaft elementlaridan foydalanish orqali yanada boy va qiziqarli muhit yaratish mumkin. Bunday landshaft dizaynni yaratishda hovlining o'lchamidan tashqari, uning joylashuvini inobatga olish zarur. Quyosh nuri tushadigan joylarni aniqlash, shamol yo'nalishini hisobga olish va hovlining atrofidagi binolar va boshqa obyektlar bilan uyg'unlikni ta'minlash lozim. Masalan, quyoshli joylarga ochiq dam olish zonalari yoki o'yin maydonchalarini joylashtirish, shamolga ochiq tomonlarga esa shamol himoya to'siqlarini o'rnatish yoki shamolga chidamli o'simliklar ekish maqsadga muvofiqdir.

3. Estetika: Ko'p qavatli uylar hovlisining estetikasi uning aholisi va mehmonlarida qoldiradigan birinchi taassurotni belgilaydi. Cho'l zonasida ham go'zal, jozibador va xilma-xil landshaft dizaynini yaratish mumkin. Buning uchun o'simliklar, ranglar, teksturalar va boshqa dizayn elementlaridan mohirona foydalanish, shuningdek, hovlining umumiy ko'rinishiga mos va uyg'un muhitni yaratish lozim. Masalan, cho'l zonasida o'simliklarning rangi ko'pincha yashil va jigarrang turlarda bo'ladi. Lekin, bu ranglarga turli xil gullar, mevali daraxtlar va rang-barang bargli butalar qo'shib, hovliga jonlanish va xilma-xillik kiritish mumkin. Shuningdek, turli

o'lchamdagi va shakldagi o'simliklar, shuningdek, tosh, yog'och va boshqa materiallarni birlashtirish orqali hovliga qiziqarli teksturalar va vizual effektlar qo'shish mumkin. Bundan tashqari, kichik hovlilarda vertikal bog'dorchilik usullaridan foydalanish orqali ko'kalamzorlashtirish maydonini oshirish va hovliga o'zgacha ko'rinish beradi. Ko'p qavatli uylar hovlisida estetik jozibadorlikni oshirish uchun baland daraxtlar, o'rta bo'yli butalar va past o'suvchi o'simliklarni birgalikda ishlatish orqali hovlida qavatma-qavatlik va chuqurlik hissini yaratish mumkin.

4. Ijtimoiy jihatlar: Ko'p qavatli uylar hovlisi nafaqat turar joy aholisi uchun dam olish va vaqt o'tkazish maskani, balki ijtimoiy aloqalarni rivojlantirish, turli yoshdagi va qiziqishdagi odamlarning bir-biri bilan muloqot qilish imkoniyatini yaratadigan muhim ijtimoiy makon hamdir. Shuning uchun, landshaft dizaynini loyihalashtirishda aholining turli yosh guruhlarini va ehtiyojlarini hisobga olish, hamma uchun qulay va xavfsiz muhitni ta'minlash muhim ahamiyatga ega. Ijtimoiy aloqalarni rivojlantirish uchun jamoa bog'lari, ochiq havoda tadbirlar o'tkazish uchun maydonlar va ko'p funksiyali maydonlar tashkil etish mumkin. Hovlida hamma uchun qulaylikni ta'minlash maqsadida nogironligi bo'lgan insonlar uchun qulayliklar yaratish, keksalar va bolalar uchun xavfsizlik choralari ko'rish, shuningdek, yetarli darajada tungi yoritishni ta'minlash lozim.

Xulosa. Cho'l iqlimi sharoitida ko'p qavatli uylar hovlisini loyihalash murakkab, ammo muhim vazifadir. O'zbekistonda cho'l hududlarini rivojlantirish va tabiiy resurslardan oqilona foydalanish bugungi kunning dolzarb masalalaridan biridir. Ayniqsa, ekologiya va tabiiy resurslar muammosi tobora jiddiylashib borayotgan bir paytda, cho'l zonalarining landshaft dizaynida ham ekologik jihatlarga alohida e'tibor qaratish lozim. Cho'l geo majmualarining mavjud imkoniyatlarini tahlil qilish va baholash, ularni ilmiy va amaliy asosda rivojlantirish yo'llarini ishlab chiqish muhimdir. Bu borada landshaft dizayni cho'l hududlarining tabiiy resurslaridan unumli va manzarali tarzda foydalanish, ekologik muvozanatni saqlash va barqaror rivojlanishni ta'minlashda muhim vosita bo'lib xizmat qilishi mumkin.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. [Elektron resurs] “O‘zbekiston respublikasida landshaft dizaynini rivojlantirish dasturini tasdiqlash to‘g‘risida” Vazirlar Mahkamasining 2013-yil 223-son Qarori: Doimiy havola: <https://lex.uz/en/docs/-2223599>
2. Abdinazarov S. Botanika bog‘lari – davlatning milliy mulki // Fan va turmush. – 2024. – №.1
3. Balgaeva Sh. O‘zbekiston qishloqlarida landshaft arxitekturasini shakllantirish. O‘quv qo‘llanma. –Samarqand, 2021.
4. Isamuhamedova D.U., Adilova L.A. Shaharsozlik asoslari va landshaft arxitekturasini. –Toshkent: Cho‘lpon, 2009.
5. Isamuxamedova D. U. Adilova L.A. Shaharsozlik asoslari va landshaft arxitekturasini: 1 qism, darslik / O‘zR Oliy va o‘rta-maxsus ta‘lim vazirligi. Toshkent: Cho‘lpon nomidagi nashriyot-matbaa ijodiy uyi, 2009.
6. Rahimov K.D., Uralov A.S. Landshaft arxitekturasini obyektlarini loyihalash. – Toshkent: “Sano-standart” nashriyoti, 2015.
7. Xolova R. O‘zbekiston cho‘l zonasida joylashgan shaharlar rekreatsiyon zonalarining landshaft dizayni // Sustainability of education socio-economic science theory. – 2022. – №.2/18.